

Аннотация

Игнатенко М. П. Функциональная направленность уголовно-правовых санкций преступлений с двойной формой вины. – Статья.

В статье рассматривается возможность проявления частного интереса в уголовно-правовых санкциях преступлений с двойной формой вины путем введения дополнительного наказания – в пользу потерпевших (жертв) от преступлений.

Ключевые слова: уголовно-правовые санкции, преступления с двойной формой вины, частный интерес.

Summary

Ignatenko M. P. Functional orientation of criminal law approvals of crimes with the double form of guilt. – Article.

In article the author researches a possibility of displaying private interest in criminal sanction in corpus delicti with dual forms of guilty by force to providing supplementary punishment for benefit of victim.

Key words: criminal sanction, corpus delicti with dual forms of guilty, private interest.

УДК 343.24.001.11

О. С. Перешивко

ЩОДО КОЛА ПРИНЦИПІВ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Питання призначення покарання має складну та багатопланову природу й посідає одне з провідних місць як у науці кримінального права, так і в правозастосовній діяльності.

Призначення покарання з точним дотриманням усіх вимог законодавства набуло особливої актуальності у зв'язку із загальною демократизацією й розширенням гуманних засад у суспільному житті.

У юридичній літературі на належному рівні висвітлюються проблемні питання призначення покарання в площині загальних і спеціальних засад призначення покарання. Дослідженню зазначеного питання присвячено чимало монографій, дисертацій, інших наукових праць таких вітчизняних вчених: М.І. Бажанов, Я.М. Брайнін, С.А. Велієв, Г.С. Гаверов, В.О. Глушков, Т.А. Денисова, М.М. Ісаєв, І.І. Карпець, Г.А. Крігер, Л.Л. Кругліков, Н.Ф. Кузнецова, В.Т. Маляренко, Г.П. Новосьолов, А.А. Пінаєв, В.В. Полтавець, Л.А. Прохоров, М.А. Скрябін, М.Н. Становський, В.Л. Чубарев.

Однак доводиться констатувати, що до теоретично найменш розроблених проблем інституту призначення покарання слід віднести принципи призначення покарання.

Принципи призначення покарання розглядалися в працях М.І. Бажанова, Н.А. Беляєвої, В.О. Васильчука, С.А. Велієва, В.А. Гацелюка, С.В. Гізімчука, С.Н. Гловацької, О.П. Гороха, І.В. Жидких, С.Г. Келіної, Ю.Ю. Лемішко, Н.А. Лопашенко, В.Т. Маляренка, В.М. Махінчука, А.А. Музики, Л.А. Прохорова, Ю.Є. Пудовочкина, О.І. Шинальського. Проте наявні теоретичні розробки не вичерпали цієї проблеми. До цього часу невирішеним залишається питання стосовно кола принципів призначення покарання, хоча воно має важливе теоретичне й практичне значення.

Теоретичне значення полягає в тому, що воно дозволяє розглядати основоположні ідеї в їх логічному й структурному взаємозв'язку. Науковий аналіз прин-

ципів призначення покарання дає можливість чітко відмежувати їх від інших кримінально-правових категорій, а також розкрити природу правозастосовчої діяльності з призначення покарання.

Практичне значення принципів призначення покарання виражається в тому, що суди під час призначення покарання мають керуватися положеннями, вираженими в цих принципах. Недотримання зазначених положень може призвести до необґрунтованого, незаконного порушення прав, свобод та інтересів підсудного.

Проведений аналіз свідчить, що через відсутність законодавчого закріплення принципів призначення покарання в юридичній літературі виділяється значна їх кількість. Серед них автори називають такі: законність, відповідність покарання небезпеці злочину, визначеність та обґрунтованість покарання в судовому вироку, гуманність (гуманізм), демократизм, індивідуалізація та справедливість покарання, рівність громадян перед законом, економія заходів кримінально-правової репресії.

Нині не існує єдності серед науковців стосовно кола принципів призначення покарання. Так, С.Л. Стрельцов до принципів призначення покарання відносить законність покарання, домірність покарання, індивідуалізацію покарання, справедливість покарання [1, с. 217].

С.І. Селецький зазначав, що призначення покарання базується на відповідних (певних) принципах, які лежать в його основі: законності покарання, винесення покарання в судовому вироку, підставності покарання й обов'язковості його мотивування у вироку, гуманності покарання, індивідуалізації покарання, справедливості покарання [2, с. 152].

А.С. Музыка до кола принципів призначення покарання відносить законність покарання, справедливість покарання, обґрунтованість покарання, індивідуалізацію покарання [3, с. 180].

На думку О.І. Шинальського, найдоцільніше до кола принципів призначення покарання віднести законність покарання, визначеність і обґрунтованість покарання, гуманність, індивідуалізацію, справедливість [4, с. 79].

С.А. Велієва вважає, що принципами призначення покарання є законність, справедливість, гуманізм, рівність перед законом, відповідальність за вину, індивідуалізація покарання [5, с. 114].

На нашу думку, доцільно розглядати законність як один із принципів призначення покарання, оскільки він має велике практичне значення, орієнтуючи судові органи України на суворе дотримання ними законів у процесі застосування покарання.

Принцип законності пронизує всі норми кримінального права, проте оскільки у сфері призначення покарання законність знаходить своє специфічне вираження, то виділення цього принципу є обґрунтованим. Специфічне вираження принципу законності під час призначення покарання полягає в такому:

– кваліфікація конкретних діянь, які згідно із чинним кримінальним законодавством визнані злочинними, повністю здійснювалася уповноваженими на те органами й посадовими особами в точній відповідності до кримінального закону;

– покарання призначалося лише винній особі, тобто такій, у діях якої присутній склад того чи іншого злочину, передбаченого чинним кримінальним законодавством;

– покарання чи (та) інші заходи кримінально-правового характеру стосовно особи, яка вчинила злочин, призначалися тільки того виду й у тих межах, що передбачаються відповідними нормами чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України);

– застосування до зазначених осіб інших кримінально-правових заходів, пов'язаних із вчиненням ними злочином, відбувалося лише на підставі та в порядку, що передбачені КК України.

Визначеність покарання в судовому вироку як принцип призначення покарання прямо постає з принципу законності й полягає в тому, що призначене особі покарання повинно бути визначене в судовому вироку з точним зазначенням як виду, так і міри цього покарання. У резолютивній частині вироку знаходять своє вираження та набувають певної форми висновки суду щодо винуватості чи невинуватості особи у вчиненні злочину, суспільної небезпечності цього злочину та необхідності призначення покарання.

Обґрунтованість покарання в судовому вироку має надзвичайно важливе значення, оскільки обвинувальний вирок суду – це рішення, яке істотно обмежує права й законні інтереси особи, що вчинила злочин. Тому національним законодавством України передбачені правові норми, які гарантують, що в ході здійснення правосуддя особі, яка вчинила злочин, буде призначено обґрунтоване покарання, що відповідатиме тяжкості вчиненого злочину та достатнє для її виправлення.

Таким чином, принципи визначеності та обґрунтованості покарання в судовому вироку є важливою гарантією попередження суб'єктивізму й «голоного розсуду» під час його постановлення, неодмінною умовою реального захисту прав і свобод особи, яка вчинила злочин [6, с. 174]. Зазначене положення й обґрунтовує їхнє виділення як самостійних принципів призначення покарання.

Гуманізм покарання як принцип його призначення вимагає від суду застосування до підсудного лише таких мір покарання, які в кожному випадку є дійсно необхідними. Він знайшов певне втілення в чинному КК України, де вказується, що покарання не ставить за мету заподіяння фізичних страждань або приниження людської гідності. Проте закріплення зазначеного положення в Кримінальному кодексі України є не єдиним проявом принципу гуманізму. Він, як і принцип законності, проявляється в багатьох нормах кримінального права. По-перше, законодавство, що регулює кримінальну відповідальність, передбачає низку пільг для окремих категорій суб'єктів. Ці пільги зазвичай пом'якшують заходи державного примусу, які застосовуються щодо особи у зв'язку із вчиненням нею злочину. По-друге, відповідно до ч. 2 ст. 66 КК України перелік обставин, які пом'якшують покарання не є вичерпним і суд може визнати пом'якшуючими й інші обставини, не зазначені в ч. 1 ст. 66 КК України. По-третє, відповідно до ч. 3 ст. 67 КК України перелік обставин, які обтяжують покарання, зазначений у ч. 1 ст. 67 КК, є, навпаки, вичерпним, і суд не вправі посилатись у вироку як на обтяжуючі й враховувати під час призначення покарання інші обставини. По-четверте, ст. 69 КК України передбачено, що за наявності виняткових обставин суд може призначити покарання менше нижчої межі, передбаченої санкцією відповідної норми Особливої частини КК України, чи призначити більш м'який

вид покарання, ніж передбачений цією нормою, чи не застосувати додатковий вид покарання, передбачений як обов'язковий.

Що стосується принципу справедливості, то необхідно наголосити, що його виділення як основоположної ідеї призначення покарання є доцільним. Це обумовлено тим, що справедливість є однією з обов'язкових умов ефективності покарання.

Важливість принципу справедливості призначення покарання полягає в тому, що зважена міра покарання, призначена з урахуванням вимог чинного законодавства, є не лише відплатою, карою за злочин, а й захистом винного від можливого перевищення влади під час засудження та здійснення покарання. Вимога домірності є способом охорони порушника від свавілля державної влади, оскільки обмежує міру покарання суспільною небезпечністю вчиненого та правом винного бути покараним у суворій відповідності до вчиненого ним діяння та його наслідків.

Вважаємо, що виокремлення такого принципу, як відповідність покарання небезпеці злочину, на одному рівні зі справедливістю покарання не є виправданим, оскільки справедливість покарання включає в себе як один з елементів вимогу домірності покарання небезпеці злочину.

Спірним є й питання виділення як принципу призначення покарання демократизму, тому що в чинний КК України не ввійшли норми, які раніше передбачали різні форми залучення громадськості до здійснення правосуддя за кримінальними справами та контролю за поведінкою осіб, які скоїли злочин. А саме ст. 51 Кримінального кодексу РРФСР 1960 р., яка передбачала можливість участі громадян і трудових колективів у виправленні осіб, винних у нетяжких злочинах, під час передачі матеріалів про них до товариського суду. Громадськість, згідно з положеннями зазначеної статті, брала активну участь у виправленні засуджених, однак помилки, які допускалися на практиці з передачею справ на розгляд громадськості, призвели до поступового припинення такої практики, що, на нашу думку, і зумовило виключення принципу демократизму з кола принципів призначення покарання.

Також необхідно розглядати як принцип призначення покарання його індивідуалізацію, яка виражена в багатьох нормах чинного кримінального законодавства. Виділення індивідуалізації покарання як самостійного принципу призначення покарання вважаємо обґрунтованим, оскільки в кримінальному праві відповідальність персоніфікована: вона настає тільки у відношенні до конкретної особи, винної у вчиненні конкретного злочину, на підставі врахування тяжкості скоєного злочину, особи винного, а також обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Не є також виправданим виділення як самостійного принципу призначення покарання економії заходів кримінально-правової репресії, оскільки принцип справедливості призначення покарання включає як один з елементів вимогу, яка складає зміст економії заходів кримінально-правової репресії. Особі, винній у вчиненні злочину, повинно бути призначено мінімальне покарання або інший захід кримінально-правового впливу, який є необхідним та достатнім для її виправлення й попередження вчинення нових злочинів як винним, так і іншими особами.

Виходячи з вищевикладеного, найбільш правильною у вітчизняній науці кримінального права вважаємо позицію, згідно з якою до принципів призначення покарання належать такі основоположні ідеї, як законність, визначеність покарання в судовому вироку, обґрунтованість та обов'язковість його мотивування, гуманність, індивідуалізація й справедливість покарання.

Цей погляд стосовно кола принципів призначення покарання поділяють М.І. Бажанов [7, с. 318], Р.В. Вереша [8, с. 206], О.І. Шинальський [9, с. 18].

Отже, резюмуючи викладене, слід наголосити на тому, що вивчення теоретичних суджень про принципи призначення покарання показує, що, не дивлячись на значну розробленість зазначеного питання наукою, воно викликає чимало дискусій, зокрема, під час визначення кола принципів призначення покарання. У свою чергу відсутність єдиної позиції щодо розглянутого питання зумовлює труднощі в правозастосовній практиці. Тому пропонуємо в чинному Кримінальному кодексі України закріпити вичерпний перелік принципів призначення покарання, а саме ч. 1 с. 65 КК України викласти в такій редакції:

«Стаття 65. Загальні засади призначення покарання

1. Суд, керуючись принципами законності, визначеності покарання в судовому вироку, обґрунтованості й обов'язковості його мотивування, гуманності, індивідуалізації та справедливості, призначає покарання:

1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин;

2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу;

3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання».

Література

1. Стрельцов Е.Л. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : [учебник] / Е.Л. Стрельцова. – Х. : Одисей, 2002. – 672 с.
2. Селецький С.І. Кримінальне право України. Загальна частина : [навчальний посібник] / С.І. Селецький. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 496 с.
3. Музика А.С. Інститут призначення покарання: поняття і загальна характеристика / А.С. Музика, О.С. Горох // Право України. – 2011. – № 9. – С. 180–192.
4. Шинальський О.І. Покарання в системі засобів протидії злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.І. Шинальський. – К. : Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. – 223 с.
5. Велиев С.А. Принципы назначения наказания / С.А. Велиев. – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 388 с.
6. Глинська Н.С. Функціональне призначення обґрунтування покарання в структурі кримінально-процесуальних рішень / Н.С. Глинська // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 1. – С. 172–181.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. ; Х. : Юрінком Інтер, 2001. – 416 с.
8. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина : [навчальний посібник] / Р.В. Вереша. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 960 с.
9. Шинальський О.С. Принципи призначення покарання / О.С. Шинальський // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 12. – С. 18–20.

Анотація

Перешивко О. С. Щодо кола принципів призначення покарання. – Стаття.

У статті висвітлено основні підходи до визначення кола принципів призначення покарання. Визначено роль кожного з них в обранні конкретного виду та міри покарання особі, винній у вчиненні злочину. Обґрунтовується необхідність законодавчого визначення кола принципів призначення покарання.

Ключові слова: принцип, покарання, призначення покарання, основоположна ідея.

Аннотация

Перешивко О. С. Относительно круга принципов назначения наказания. – Статья.

В статье рассматриваются основные подходы к определению круга принципов назначения наказания. Определена роль каждого из них в избрании конкретного вида и меры наказания лицу, виновному в совершении преступления. Обосновывается необходимость законодательного определения круга принципов назначения наказания.

Ключевые слова: принцип, наказание, назначения наказания, основополагающая идея.

Summary

Pereshivko O. S. On the terms of the principles of sentencing. – Article.

The article highlights the main approaches to the definition of the principles of sentencing. The roles of each in a specific type of election and punishment persons guilty of a crime. The necessity of legislative definition of the principles of sentencing.

Key words: principle, punishment, sentencing, fundamental idea.

УДК 343.13

Н. А. Гольдберг

СОГЛАШЕНИЯ В УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

Актуальность исследования. Становление современного украинского государства с его изменениями в экономике и социальной сфере влечет рост преступности, что потребовало переосмысления и реформирования отдельных институтов уголовного и уголовно-процессуального права. Институт соглашения в уголовно-процессуальном законодательстве в связи с принятием Уголовного процессуального кодекса Украины (далее – УПК Украины) приобрел особую актуальность в связи с его новизной.

Степень научной разработанности исследования. К вопросам заключения и реализации соглашения о сотрудничестве обращались многие ученые. Исследованию различных форм сделок в уголовном процессе посвящены труды таких авторов, как Л.В. Головкин, К.Б. Калиновский, И.Л. Петрухин, М.А. Пешков, М.С. Строгович, И.Я. Фойницкий, С. Тейман.

Предмет исследования составляет действующее уголовно-процессуальное, уголовное законодательство, нормы международного права и соответствующие подзаконные акты, регулирующие производство по уголовному делу при заключении с подозреваемым или обвиняемым досудебного соглашения о сотрудничестве.

Цель исследования – выявить тенденции становления и развития института досудебного соглашения о сотрудничестве, изучить причины введения в УПК Украины института досудебного соглашения о сотрудничестве, определить понятие, цели, условия заключения досудебного соглашения о сотрудничестве.